

**VOKAL DARSLARIDA TALABA BILAN MULOQOTDA YUZAGA KELADIGAN
MUAMMOLARNI BARTARAF ETISH USULLARI**

Muzafarova Saodat Xaydarovna

O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti

“Vokal” kafedrasida dotsenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7377757>

Annotatsiya. Mazkur maqolada OTM talabalarining boshlang‘ich vokal ta’limi jarayonida pedagog-talaba hamkorlik muammolari atroflicha muhokama qilinadi. Shuningdek muhokama jarayonida muammo deb topilgan jihatlarga bir qator takliflar beriladi.

Kalit so‘zlar: vokal san’ati, pedagogik mahorat, namuna, dars jarayoni, xonandalik nafasi, asar ijrosi.

**МЕТОДЫ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ В ОБЩЕНИИ СО СТУДЕНТАМИ НА
ЗАНЯТИЯХ ВОКАЛА**

Аннотация. В данной статье подробно рассмотрены проблемы педагогико-студенческого сотрудничества в процессе начального вокального образования студентов высших учебных заведений. Также дается ряд предложений по аспектам, выделенным в качестве проблемных в ходе обсуждения.

Ключевые слова: вокальное искусство, педагогическое мастерство, модель, учебный процесс, певческое дыхание, исполнение произведения.

**METHODS OF RESOLVING PROBLEMS IN COMMUNICATION WITH
STUDENTS IN VOCAL LESSONS**

Abstract. In this article, the problems of pedagogue-student cooperation in the process of primary vocal education of students of higher education institutions are discussed in detail. Also, a number of proposals are given to the aspects identified as problems during the discussion.

Key words: vocal art, pedagogical skill, model, lesson process, singer's breath, performance of the piece.

Bugungi kunda Oliy ta’lim tizimida soha pedagogik yondashuvini eng yaxshi an’analarini saqlab kelmoqda va shu asosda yangi ta’lim konsepsiyasini amaliyotga tadbiiq etmoqda. So’nggi yillarda Oliy ta’lim tizimi faoliyatini yanada muvofiq lashtirish maqsadida ishlab chiqib amaliyotga tadbiiq etilayotdan qarorlarning joriy etilishi OTM o’qituvchilarini ta’lim va tarbiya jarayonida nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo’lgan talabalar bilan o’zaro munosabatlarning dolzarb muammolarini hal qilishga yo’naltirilmoqda. Vokal sinfida o’qituvchi va talabaning o’quv jarayonidagi pedagogik muloqoti, ular faoliyatidagi ijodiy muhit va tarbiya kabi muhim omillarni tahlil qilish zarurati tug’iladi. Turli pedagogik vaziyatlar ya’ni boshlang‘ich vokal ko’nikmalarining shakllanish jarayonida talaba va o’qituvchi o’rtasidagi o’zaro munosabatlar jarayonida har doim ham ijodiy maxfiy aloqa yuzaga kelavermaydi.

Natijada, psixologik noqulaylik paydo bo’ladi, bu umuman darsdagi ijodiy jarayonga salbiy ta’sir qiladi. Professional ovoz paychalari, mushaklarning qisqarishi paydo bo’lishi mumkin, bu esa samarali vokal mashg’ulotlarini tashkil etishga xalaqit beradi[1].

San’atda, ayniqsa, vokal ta’limda muloqot ta’lim jarayonining ma’lum bir o’ziga xosligi bilan bog’liq. Ushbu jarayonning kommunikativ qismi ijodiy tabiatini rivojlantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo’lgan zarur pedagogik fazilatlar va qobiliyatlarning mavjudligini nazarda tutadi. Talaba va o’qituvchining ijodiy muloqoti vokal darslarida to’liq ijodiy

tayyorgarlikning muhim ko'rsatkichidir. Shu sababli, ijodiy muloqotni shakllantirish vokal sinfidagi ijodiy muhitda amalga oshiriladi, bu erda dialogik maxfiy muloqot shakllari vokal sinfidagi pedagogik ta'limning kommunikativ o'zaro ta'sirining maqsadi hisoblanadi[2,186].

Vokal ko'nikmalarni o'rganishning ba'zi muammolarini aniqlaymiz: Vokal ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni talabalarni ovoz apparati va uning xususiyatlari borasidagi nazariy va amaliy tushuncha va bilimlarni singdirish bilan chambarchas bog'liq. Vokal san'atini mutaxassislik tarzida o'rganuvchilar uchun bu amaliyot odatiy holdir. Boshlang'ich musiqiy bazasi bo'lmagan talabalar uchun mashg'ulotlar sharoitida shunday vaziyat yuzaga keladiki, ba'zi talabalar o'zlariga berilgan vokal va texnik vazifalarni har doim ham tushunmaydilar, ko'p hollarda o'z ta'limning pirovard maqsadini ko'ra olmaydilar. Natijada, talabalarga to'g'ri ijrochilik vokal san'ati yetishib bo'lmaydigan murakkab jarayonday tushuncha hosil qiladi. Bunda o'qituvchining mashaqqatli mehnati ta'limning dastlabki bosqichidayoq to'g'ri pedagogik ta'lim berish mahoratida o'z ifodasini topadi.

Murakkab texnik muammolarni bartaraf etish jarayonida o'qituvchi va talaba kommunikativ o'zaro ta'sirning yangi usullarini topishi zarur. Bundan tashqari, ko'pchilik talabalar kuylash texnikasini imkon qadar tezroq o'zlashtirishni xohlaydilar. Biroq, xonandalik ovozini tarbiyalash usullariga bag'ishlangan zamonaviy tadqiqotlar, qoida tariqasida, ehtiyotkorlik bilan tovush hosil qilish tartibini, kuylash san'ati texnikasining bosqichma-bosqich murakkablashuvini izohlaydi.

Vokal ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni ovoz apparatini da to'g'ri foydalanish usullarini topish, hamda ovozni shakllantirish jarayonida ishtirok etadigan mushaklarning rivojlanishi bilan tavsiflanadi.

Bir so'z bilan aytganda, vokal ko'nikmalarini shakllantirish - bu to'g'ri yo'lga qo'yilgan qo'shiq kuylash xolatini yo'lga qo'yish, keyinchalik refleksiya holatiga keltirilishi va xonandaning e'tiborini to'liq o'zgartirishga imkon beradigan to'g'ri ko'nikmalarini rivojlantirish bilan bog'liq bo'lgan "ovozni topish" jarayonining texnik tomonidan badiiy topshiriqlarni bajarishgacha bo'lgan bosqichma-bosqich o'zlashtirilib borilishi kerak bo'lgan amaliy bilimlar majmuasidir.

Vokal ko'nikmalarini ikki guruhga bo'lish mumkin:

- texnik (bu guruhga qo'shiq kuylash jarayonida ovoz apparati va uning mushaklarining to'g'ri ishlashi bilan bog'liq ko'nikmalar kiradi, masalan: nafas olish, erkin ovoz hosil qilish, ohangning aniq intonatsiyasi, artikulyatsiya);
- ijrochilik (bu guruhga ijrochilik madaniyati bilan bog'liq bo'lgan ko'nikmalar kiradi: estrada vokal musiqasining turli uslublariga xos bo'lgan tovush xosil qilish usullarini egallash, musiqiy asarlarning she'riy matnini talaffuz qilish xususiyatlari ya'ni artikulyatsiya va diktsiyasni nazarda tutadi).

Ko'pincha ilk bosqichda yaxshi o'rganilgan vokal va texnik ko'nikmalar noto'g'ri bajarila boshlagan vaziyat yuzaga keladi. Bu holat vaqtincha albatta. Bunday hollarda darslarda qisqa muddatli tanaffus qilish maqsadga muvofiqdir, bunda yo'l qo'yilgan, noto'g'ri vokal-texnik ko'nikmalar unutiladi va ilk bosqichda rivojlangan bilimlar majmui yodga tushadi va amaliyotga tadbiq etiladi.

Shakllangan asosiy xonandalik ko'nikmalarini mustahkamlash bilan bir qatorda, ikkinchi bosqich asar materialini ijro etish ustida ishlashga bag'ishlanadi. Repertuar materialini tanlash talabaning xohishiga ko'ra hamda uning vokal va texnik mahorat darajasidan kelib chiqib amalga

oshiriladi. Asarlarning “texnik” tomonini (she’riy matn va vokal ohang) o‘rganish talabani uy vazifasi hisoblanadi. Murakkab uslubiy iboralarni sinfda ularni fortepiano jo‘rligida bosiq tempda ijro etish orqali mashq qilinadi. Asarlarni kuylash jarayoni qo‘shiqning she’riy matnini ovoz orqali yetkazib berilishi bilan tavsiflanadi. Shularni hisobga olgan holda, material ustidagi asosiy ish talabalarda ijrochilik madaniyatini shakllantirishga bag‘ishlangan bo‘lishiga qaratiladi.

Yosh xonanda mustaqil ravishda o‘z ovoz imkoniyatlarini rivojlantirishi uchun N. B. Gontarenkoning "Yakkaxon qo‘shiqchilik: vokal mahorati sirlari" kitobi juda foydali bo‘ladi. U xorijiy va mahalliy vokal maktablarining uslubiy tajribasini umumlashtirishga asoslangan xonandalik ovozi sahnalashtirish tizimini o‘z ichiga oladi[3,155]. N. B. Gontarenkoning metodi ovozi shakllantirish jarayonida ishtirok etadigan barcha mushak guruhlarining qisilishidan ozod qilishga qaratilgan izchil uslublarga asoslangan. Ushbu adabiyot ovozi shakllantirishning rezonans tamoyilini shakllantirish, ovoz diapazonini kengaytirish va ovoz kuchini rivojlantirishga qaratilgan ovozsiz mashqlar (nafas olish, artikulyatsiya) hamda tovushli mashqlar majmuasiga asoslangan.

Xulosa qilib shuni aytishimiz joizki, bugungi kun pedagogikasi o‘z oldiga zamonaviy shaxsni komil inson sifatida jamiyatga qo‘shishdek mas’uliyatni o‘z zimmasiga oladi. Qay bir sohada bo‘lmasin, davlatimiz fan, ilm taraqqiyoti yo‘lida ishlab chiqilgan bir qator kompetensiyalar majmuida belgilangan mezonlariga javob berishi shart. Ushbu mas’uliyatni talab darajasida bajarishda har bir XXI asr talabasi oldiga qo‘yilgan bazaviy kompetensiyalar majmui maqsadga erishish yo‘lidagi quyidagi samarali mezonlarni mujassam etadi:

- Shaxsiy sifatlar majmui;
- Faoliyat motivatsiyasi;
- Mutaxassis malaka va mahorati;
- Bilim, ko‘nikma, malaka;
- O‘zini tutish etikasi;
- Qobiliyatlar va professional qiziqishlar

Bugungi kunda talabalarning vokal ko‘nikmalarini shakllantirish jarayoni samaradorligini oshirish ko‘p jihatdan ularning o‘quv jarayoniga jalb etilishi va ijodiy jarayonga daxldorlik hissi bilan bog‘liq. O‘quv jarayonining borasidagi umumiy va xususiy tushunchalar majmui pedagogik ta’limning yanada aniq yo‘nalishiga yordam beradi, bu o‘qituvchi va talabani kommunikativ o‘zaro ta’siri samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

REFERENCES

1. Леонтьев А.А. Психология общения. – М.,1997
2. Грибкова О.В. Творческое общение в исполнительской деятельности дирижера-хормейстера. – М.: АС-Траст, 2008. – 186с.
3. Гонтаренко Н.Б. Сольное пение: секреты вокального мастерства. – Ростов на Дону: Феникс, 2007. – 155с.
4. Шанжун Цзян Проблемы коммуникативного взаимодействия в вокальном обучении. <http://www.art-education.ru/electronic-journal/problems-kommunikativnogo-vzaimodeystviya-v-vokalnom-obuchenii>
5. Zamonaviy vokal o‘qituvchisining faoliyatida duch keladigan muammolar va ularning echimi . Aziz Xasanovich Rajabiy

6. Nasritdinova, M. (2022). ЎЗБЕКИСТОН ЖАМИЯТИНИНГ ЯНГИ ТАРАҚҚИЁТ БОСҚИЧИДА ЁШЛАР БАДИИЙ-ЭСТЕТИК МАДАНИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ ОМИЛЛАРИ. *Science and innovation*, 1(В6), 950-955.

7. Abdukhalilov Jamshid Khurramovich. (2022). DEVELOPMENT OF UZBEK POP ART DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE . *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10 (5), 194-195. Retrieved from <https://internationaljournals.co.in/index.php/giirj/article/view/1829>

8. Nasritdinova Madina Nurullayevna, & Turg'unboyeva Muhlisa. (2022). THE ROLE OF PEDAGOGICAL ACTIVITY IN CREATING A NEW UZBEKISTAN ENLIGHTENED SOCIETY. *BEST SCIENTIFIC RESEARCH*, 1(1), 238–241. Retrieved from <http://journal.imras.org/index.php/sps/article/view/76>

9. Abdukhalilov Jamshid Khurramovich THE IMPORTANCE OF SONGS IN THE SPIRIT OF PATRIOTISM IN THE EDUCATION OF YOUNG GENERATION // SAI. 2022. №С2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-importance-of-songs-in-the-spirit-of-patriotism-in-the-education-of-young-generation> (дата обращения: 16.11.2022).

10. Мансурбекова Феруза Гайратовна (2020). ВОПРОСЫ ОБЪЕКТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ И НАУЧНОГО ТВОРЧЕСТВО В ПОДГОТОВКЕ ТВОРЧЕСКИХ ЛИЧНОСТЕЙ. *European Journal of Arts*, (1), 144-147.